

Underhåll av takavvattningssystem

Bristande underhåll av hängrännor och stuprör kan ge fuktproblem och rötskador i en byggnad. Underhåll är därför av stor vikt och regelbunden översyn av takavvattningssystemet minst en gång om året lönar sig i längden. Med klimatförändringarna förutspås Sverige få regnigare och fuktigare vintrar och extremväder med skyfall kan bli allt vanligare. Preventiv fastighetsskötsel med kontinuerligt underhåll kommer därför bli av ännu större vikt.

Allmänna råd

Om det är mycket mossa, kvistar och löv på taket bör detta självfallet avlägsnas först innan hängränna och stuprör rengöres. Har det uppstått stopp i ett stuprör kan det rensas med ett vanligt rensband avsett för avlopp. Om vattnet i ett tilltäppt rör fryser till is kan det medföra sprickor i den långsgående skarven på stupröret. Därför bör man vid nymontering alltid sätta denna skarv utåt för att undvika att vatten kan hamna på fasaden vid läckage.

En bra metod för att förhindra att grenar, löv och barr pressas ner och fastnar i röret är att krama en lagom stor boll av hönsnät och trycka fast den i tappstycket (övergången mellan ränna och rör). Detta är extra viktigt om man har rör som är kopplade till dränering i marken. Oftast finns det rensgaller en bit över mark på dessa, men en hönsnätboll redan vid tappstycket skyddar ytterligare mot stopp.

Om det blir kvarstående vatten i en hängränna måste rännkrokarna justeras för att få ett korrekt fall. Krokarna kan ha blivit böjda efter en vinter med stora snö- och ismassor som tryckt på.

Har man vanliga vattenutkastare, utan anslutning till dagvattenledning eller annan dränering, bör vattnet ledas bort från huset för att undvika skador på husgrunden. Detta kan antingen göras genom att man använder sig av en vattentunna som töms regelbundet, en ränna ovan mark eller genom att gräva ett dike.

Diket grävs 3–4 meter ut från grunden och avslutas med ett djupare hål. Diket och hålet fylls

Vinkeln på stånd- eller fotrännan, som sitter på taket, fördelar vattnet och ger fall ner till de bägge stuprören. Ofta räknar man med att ett stuprör klarar en huslängd på cirka tio meter. Stuprören har ofta varit bemålade med samma färg som plåttaket.

Foto: Helen Simonsson, Riksantikvarieämbetet.

Stuprör av äldre typ med skarpa krökar och profilerad, konformad kupa. Foto: Helen Simonsson, Riksantikvarieämbetet.

Modernt stuprör med mjuka böjar och s. k. omvinkningskupa som sitter i hängrännan. Foto: Helen Simonsson, Riksantikvarieämbetet.

med singel upp till cirka 10 cm under markytan. Därefter täcks det med markduk och sedan med jord till något över den befintliga markytan. Då massorna har satt sig kan ytterligare jord fyllas på. Marknivån bör slutta cirka 1–2 meter från huset för att undvika bakfall. Under vattenutkastaren ska det endast vara singel eller grus.

Ständrännor

Ständrännor förekommer på falsade plåttak eller på tak där en kombination av tegel och plåt används, oftast är då nedre delen av taket klädd med falsade plåtskivor. Båda typerna av tak har en ständränna med kraftigt fall åt husets hörn. På hörnen sitter utkastare som leder ner vattnet i stupröret vilket på äldre hus har en trattliknande topp, en konformad kupa. Ständrännor ska underhållas på samma sätt som hängrännor.

Skarpa eller runda böjar på stupröret?

Till äldre hus, byggda före 1925, användes ofta skarpa, falsade böjar på stupröret. (Dessa passar även moderna hus byggda i gammal stil). Omkring 1920 kom rören med pressade, runda böjar, men spridningen av dessa gick långsamt och först efter 1935 blev dessa vanligare. Vid alla former av underhållsarbete på en byggnad, även på en byggnads takavvattningssystem, bör man tänka på att bevara den ursprungliga gestaltningen och välja lagningsmaterial som är likadana eller kompatibla med de befintliga materialen, detta för att inte förvanska eller skada de kulturhistoriska värdena.

Trärännor

På äldre lantliga byggnader förekommer ibland rännor som består av kluvna, urgröpta trästockar eller av hopspikade bräder som formar ett "v" eller

ett ”u”. De är ofta placerade över entrédörren på bostadshuset, om det saknar förstukvist. I ena änden på rännan kan ett hål vara borrarat med ett rep, en träribba eller stör placerad, som leder ner vattnet till marken. En modernare variant av detta kan vara en järnkätting. Trärännor borstas ur med mjuk borste och tjäras invändigt vartannat år vid torr väderlek. De v- eller u-formade rännorna är ofta beslagna med plåt invändigt och behandlas då som en vanlig förzinkad hängränna.

Förzinkade (galvaniserade) hängrännor och stuprör

Rostangrepp på förzinkade rännor bör åtgärdas så snabbt som möjligt. Skölj ur rännan och låt den torka. Slipa bort rosten med maskin eller smärgel-duk, blås eller skölj bort slipdamm och korrosionsrester och låt torka innan målning. Damm och rester kan även torkas bort med en trasa fuktad med lacknafta. Läckande skarvar tätas med övermålningsbar silikon, utefog eller takmassa och målas sen med rostskyddsfärg i ett skikt. Därefter stryks hela rännan och/eller röret två gånger med rostskyddande täckfärg i önskad kulör. Förzinkade rännor rensas på samma sätt som PVC-belagda rännor, med den skillnaden att här kan du även använda dig av stålborstar för att få bort smuts och skräp. Man brukar låta nya hängrännor och stuprör av

Hängrännor av trä placeras vanligtvis enbart ovanför ytterdörren. Den här är huggen ur en kluven stock.

Foto: Helen Simonsson, Riksantikvarieämbetet.

Detalj av hängränna och rännkrokar av trä.

Foto: Helen Simonsson, Riksantikvarieämbetet.

galvaniserad plåt utsätts för väder och vind innan de målas efter cirka 2–10 år. Ytorna bör dock borstas ordentligt med en stålborste före målningen för att avlägsna alla oxidationsprodukter. En annan metod för att förbereda de nya rännorna och rören för målning är att tvätta dem med lacknafta innan de stryks med rostskyddsfärg. Ovanpå detta målar man med 1–2 lager rostskyddstäckfärg.

Det är mycket viktigt att tätta läckande skarvar på stuprör för att undvika skador och missfärgning av fasaden. Har byggnaden stuprör av koppar måste man dessutom tänka på att använda spik och rännkrokar av material som inte utlöser galvanisk korrosion. Här är ett exempel på hur putsen kan missfärgas vid vattenläckage från ett kopparrör.

Foto: Helen Simonsson, Riksantikvarieämbetet.

PVC-belagda hängrännor och stuprör

De flesta moderna byggnader har PVC-belagda hängrännor och stuprör. De PVC-belagda rännorna och rören säljs ofta som "underhållsfria" eftersom de har ett skyddande ytskikt som gör att de inte ska behöva målas om kontinuerligt. Men om ytskiktet skadas eller släpper börjar dessa rosta och måste då omedelbart målas med rostskyddsfärg. För att undvika stopp i rör och rännor bör de rensas på löv, barr och kvistar minst en gång om året – gärna vid fler tillfällen om det finns löv- eller barrträd nära huset. Använd mjuka redskap (till exempel piassavakvaster eller rotborstar) vid rensning och städning för att undvika repor på PVC-beläggningen. Läckande skarvar och gavlar tätas så fort de upptäcks, till exempel med byggsilikon eller takmassa. Den effektivaste och viktigaste tidpunkten för årlig översyn är på hösten efter lövfällningen.

Säkerhet

Vid arbete från stege bör två tvingar sättas fast i hängrännan på vardera sidan om stegen för att undvika att den glider sidledes. Vid arbete på tak utan byggställning bör säkerhetslina användas.

Liiteratur och källor

Hidemark, O., Stavenow-Hidemark, E., Söderström, G. och Unnerbäck, A. 2006. *Så renoveras torp och gårdar*. Ica, Västerås, s. 120–121.
Järnplåt. Anvisningar för underhåll och reparation. Underrättelse från Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer 1980:4. Stockholm.
Äldre järnplåtsarbeten. En sammanställning av uppgifter ur äldre facklitteratur. Rapport 1979:5. Riksantikvarieämbetet & Statens Historiska museum, Stockholm.

RIKSANTIKVARIÄMBETET

Detta blad ingår i en serie för råd om vård och förvaltning av kulturarvet.

Artikeln är licensierad med CC BY där inget annat anges.
www.creativecommons.se/om-cc/licenserna/

Riksantikvarieämbetet

Box 1114, 621 22 Visby

Tel: 08-5191 8000. Fax 08-66 07 284

E-post: vardaval@raa.se

www.raa.se